

Kapitel 8

Personlige pronominer

Los pronombres personales

At et pronomen er personligt betyder ikke at det kun refererer til personer, men at det findes i første, anden og tredje person i såvel ental som flertal. Første person er den / de talende, anden person er den eller de taltale, mens tredje person er den, det eller dem der omtales. Man kan sige at dette med *personerne* er et udtryk for hvor tæt referenten er på den talende; den nærmeste er *første person*.

De personlige pronominer findes i to typer, hvis måde at fungere i sætningen på, er afgørende forskellig. De *bundne* former, der markerer at der findes et direkte eller indirekte objekt af en bestemt type, er bundne til verbet og analyseres derfor også som en del af verbalsyntagmet. De kan på sin vis sammenlignes med verbets personendelse, og ligesom denne udtrykker de ikke emfase (stærk betoning, eftertryk); de markerer blot at et led er til stede.

De ubundne eller frie former, der findes i en subjekts- og en præpositionsform, er derimod emfatiske. Subjektsformerne, som ofte udelades, bruges emfatisk og til at undgå misforståelser.

8.1 Morfologi

Ligesom på dansk findes de personlige pronominer på spansk i forskellige former, eller kasus, der afspejler deres funktion i sætningen. Neutrum (intetkøn) findes kun i singularis, da alle substantiver på spansk er enten maskulinum eller femininum.

Ubundne / frie former			Bundne former	
Nominativ (subjekt, SP)	Præpositionskasus (styrelse for præ p.) Dog:	Singularis	Akkusativ (DO)	Dativ (IO)
yo	mí con migo	1. person	me	me
tú	ti cont igo	2. person	te	te
él, ella, ello usted	él, ella, ello usted	3. m, f, n <i>(De)</i>	lo, la, lo lo, la	le (se) le (se)
		Pluralis		
nosotros/-as	nosotros/-as	1. person	nos	nos
vosotros/-as	vosotros/-as	2. person	os	os
ellos, ellas ustedes	ellos, ellas ustedes	3. m, f <i>(De)</i>	los, las los, las	les (se) les (se)

Hvis to *l*-former støder sammen (f.eks. *le-las*), erstattes det indirekte objekt af lydlig hensyn af formen *se*, der hverken bøjes i genus eller numerus:

<i>se lo doy</i> (ikke: * <i>le lo doy</i>)	jeg giver ham / hende den / det
<i>El alma se la ha regalado ya ese tunante</i> (Del 169)	Den drivert har allerede givet ham [djævlen] sin sjæl
<i>Una vez se atrevió a decírsele a Clara</i> (All 121)	En gang dristede hun sig til at sige det til Clara

8.2 Syntaks

Subjektsformerne svarer til de danske *jeg, du, han, hun, De, den, det, vi, I, de* og *De*. Præpositionsformerne, der kun adskiller sig *franominativ* i 1. og 2. person singularis, bruges kun efter præposition. Bemærk at præpositionen *con* sammenskrives med en særlig form af pronominerne i første og anden person singularis: *conmigo, contigo*, og det samme gælder med *con* plus det reflektsive pronomen: *consigo*.

De bundne former, der findes i to kasus, falder på spansk sammen i første og anden person, mens de på dansk er ens i alle former: *dig, mig, ham, hende, den, det, Dem, os, jer, dem* og *Dem*.

8.2.1 Emfase med de frie former

Hvis man ikke ønsker at lægge særligt tryk på en given størrelse, sætte den i modsætning til et andet led i sætningen eller på anden måde fremhæve den, bruges de bundne former som objekt (direkte eller indirekte) og subjektet udtrykkes ikke specifikt; det underforstås via verbalbøjningen (se *implicit subjekt*, 1.1.1.1).

Ønskes et led (en person eller ting) fremhævet i forhold til en anden, eller fremgår subjektet ikke tilstrækkelig tydeligt af bøjningsendelserne alene, bruges de *ubundne* former:

<i>Después desapareció en la multitud, mientras yo vacilaba entre un miedo invencible y un angustioso deseo de llamarla</i> (Sáb III)	Derefter forsvandt hun i mængden mens jeg vaklede mellem en uovervindelig angst og et ængsteligt ønske om at kalde på hende
<i>¿Pero sería mejor que leyera ella o que lo hiciese yo, en voz alta...?</i> (Muñ 20)	Men ville det være bedre at hun læste eller at jeg læste højt...?

Ønskes det direkte eller indirekte objekt fremhævet benyttes foruden det bundne pronomen præpositionen *a* + pronomen. Det bundne pronomen er altså obligatorisk når objektet understreges v.h.a. *a* + et frit pronomen:

A: <i>La gramática española es muy difícil</i>	A: Den spanske grammatik er meget svær
B: <i>A mí no me parece</i>	B: Det synes jeg ikke (modsat dig)
<i>Pero, evidentemente, el problema básico era hallarla a ella y luego, en todo caso,</i>	Men naturligvis var det grundlæggende problem at finde hende, og derefter under alle omstændigheder at finde en

buscar un amigo común para que nos presentara (Sáb V)

fælles ven der kunne præsentere os for hinanden

8.2.1.1 Brug af pronominet som subjekt

En overdreven brug af det personlige pronomen som subjekt kan få en tekst til at virke uspank og fordreje budskabet helt, idet det vil fremhæve subjektet i forhold til andre dele af sætningen.

Når der er tvivl om hvem verbalendelsen referer til, kan det som nævnt være nødvendigt at indføje et subjekt, men ved hyppige skift, især mellem *él* og *ella*, vil en indfødt i reglen søge andre løsninger på problemet end at bruge de personlige pronominer. Det kan for eksempel være navne, og i hastigt skiftende dialog går man ofte ud fra at læseren kan følge med i hvem der taler hvornår.

Subjektet udtrykkes når fokus skifter fra en person til en anden, og det vil ofte sige at subjektet skifter, men fokus kan også skifte mellem det indirekte objekt og subjektet uden at det er nødvendigt at markere dette.

su decisión colectiva de que [yo] no me acercara a Inma, y de que ella no pudiera atravesar la distancia densamente humana que la separaba de mí, [...]. Yo era más alto que la mayoría de la gente (Muñ 64)

deres kollektive beslutning om at **jeg** ikke måtte nærme mig Inma, og at **hun** ikke måtte kunne trænge gennem **den tykt menneskefyldte afstand** der adskilte hende fra mig, [...]. **Jeg** var højere end flertallet af folk

como lo intuí desde el momento en que ella miró la escena de la ventana (Sáb XV)

som **jeg** havde fornemmet siden det øjeblik **hun** så på scenen med vinduet

I første og anden person er pronominerne med til at understrege modsætningsforhold mellem den talende og den taltale, og disse bruges mere end tredje person - også selv om det ikke er nødvendigt for forståelsen:

Algo malo será. Tú no le castigas nunca sin un motivo. Tú eres justa (Del 157)

Det må være noget slemt. Du straffer ham ikke uden grund. Du er retfærdig

I følgende fremgår det også klart af verbalendelserne hvem der er subjekt, men det er tilstedeværelsen af de reflektive og bundne pronominer der markerer referenceskiftet. I den situation ville det fremhæve subjekterne for meget at indsætte de respektive pronominer hver gang der skiftes person:

Me río. Se ríe. Le cuento mi viaje, me cuenta su trabajo (Sol 168).

Jeg smiler. Hun smiler. Jeg fortæller hende om min rejse, hun fortæller mig om sit arbejde

De personlige pronominer undgås især i tredje person, men formerne *usted* / *ustedes* benyttes dog hyppigere som subjekt end de øvrige, idet en jævnlig gentagelse af disse pronominer understreger høfligheden.

- *Usted se sonroja porque me ha reconocido. Y usted cree que esto es una casualidad* (Sáb V)

- De rødmer fordi De har genkendt mig. Og De tror at dette er en tilfældighed

Det personlige pronomener refererer som subjekt normalt kun til personer, således at man ikke ville pronominalisere *las flores crecen* (*blomsterne vokser*) til *ellas crecen*. Det ville let kunne blive forstået som *pigerne vokser*. I stedet benyttes det demonstrative pronomener eller - nok mere almindeligt - intet pronomener.

Grunden til at subjektformerne ikke bruges om inanimerede størrelser, er ganske givet at de er for emphatiske i forhold til den vægt man normalt lægger på disse, men i visse tilfælde kan man ønske at understrege eller sætte en inanimeret størrelse i modsætning til noget andet, og her ses pronomener brugt:

<i>Todos los muebles brillaban y su superficie era lisa y suave, como si también ellos tuvieran cutis</i> (Del 139)	Alle møblerne skinnede, og deres overflade var så blank og blød som om de også havde teint
<i>El pueblo asumía a aquella hora una quietud demasiado estática, como si todo él se sintiera recorrido y agarrado por el tremendo frío de la muerte</i> (Del 206)	På det tidspunkt henlå landsbyen i en alt for statisk ro som om den hele [hele byen] følte sig gennemtrængt og kvalt af dødens stærke kulde
<i>El indio no cumplió su promesa de volver y no pude grabar su versión, pero ella quedó copiada en mi memoria</i> (Arg)	Indianeren opfyldte ikke sit løfte om at komme tilbage og jeg kunne ikke optage hans udgave, men den (for)blev kopieret i min hukommelse

I de to første eksempler gør *también* og *todo* det nødvendigt at nævne subjektet, men der kunne som nævnt findes andre muligheder end det personlige pronomener.

8.2.1.2 Brug af præpositionsformerne

Præpositionsformerne bruges efter de fleste præpositioner, og de er ikke så emphatiske som subjektformerne, så de kan godt referere til en inanimeret størrelse.

Efter *entre*, *hasta* og *según* bruges subjektformerne.

8.2.2 De bundne pronomener

De bundne former er altid tæt knyttet til et verbum, hvilket betyder at de står umiddelbart foran dette, eller at de er efterstillet og sammenskrives med verbet.

8.2.2.1 Det bundne pronomens placering

De infinitte verbalformer *gerundium* og *infinitiv* kan have et eller to bundne pronomener efterstillet, og det samme gælder for *ubenægtet bydemåde*. Bemærk at det efterhængte pronomener i flere tilfælde fremkalder en accentuering af verbet, idet det fonetiske tryk forbliver på samme stavelse i verbet når der tilføjes et sådan pronomener:

<i>Quiero comprarlo</i>	Jeg ønsker at købe den / det
<i>Pienso regalárselo</i>	Jeg har tænkt mig at give ham/hende det/den
<i>Está mirándolo</i>	Han / Hun står og ser på det / den
<i>Cómpralo</i>	Køb det / den
<i>Cómprelo usted</i>	Køb det / den (høflig tiltale)

Ved de finitte former, undtagen ubenægtet bydemåde, står det bundnepronomen foran verbet og skrives ikke sammen med dette. Det gælder også i benægtet bydemåde:

<i>Se lo compro a Javier</i>	Jeg køber den til Javier
<i>La vi ayer</i>	Jeg så hende i går
<i>No lo compres</i>	Lad være med at købe den / det

De bundne pronomineres indbyrdes rækkefølge fastlægges som følger, men det skal bemærkes at der kun kan optræde to bundne former ad gangen:

Refleksiv	IO	DO	Verbum	Refleksiv	IO	DO
<i>me</i>	<i>te</i>	<i>las</i>	<i>lavo</i>			
			<i>quiero lavar</i>	<i>me</i>	<i>te</i>	<i>las</i>

<i>Funes me lo advirtió (Muñ 52)</i>	Funes gjorde mig opmærksom på det
<i>se lo atribuyeron a Clara (All 117)</i>	de tillagde Clara det
<i>Tomo el ejemplo que se me ocurre en este momento (Sáb IV)</i>	Jeg tager det eksempel der falder mig ind i dette øjeblik

I de sjældne tilfælde hvor både første og anden person udtrykkes v.h.a pronomen, står anden person altid først, hvilket betyder at der er visse ting man ikke kan udtrykke på denne måde. Jeg kan f.eks. sige:

¡No te me vayas! Gå ikke fra mig!

men det kan ikke lade sig gøre på tilsvarende måde at svare insisterende, at det gør jeg altså:

Ikke: **¡Sí, me te voy!* / **¡Sí, te me voy!* Jo, jeg går fra dig

Nægtelsen *no* placeres altid foran verbet med eventuelle bundne pronominer:

<i>Ya no me levanto a buscar agua ni whisky (Muñ 37)</i>	Nu står jeg ikke mere op for at hente hverken vand eller whisky
--	---

8.2.2.1.1 Transponering af det bundne pronomen

Ofte står to verber sammen i en verbalkæde eller -perifrase, og i nogle tilfælde kan de bundne pronomener flyttes fra det infinitte verbum, som de hører til, og placeres foran det finitte:

No puedo comprarlo → no lo puedo comprar Jeg kan ikke købe det/ den

Dette kaldes *transponering* eller *transposition*, og der er ingen semantisk forskel mellem de to måder at udtrykke sig på. Man kan sige at det finitte verbum kommer til at ligne et hjælpeverbum, og ved det 'rigtige' hjælpeverbum, *haber*, er de bundne pronomener altid knyttet til dette:

<i>Su meteórico ascenso [...] le ha convertido en lo que ya se ha dado en llamar fenómeno Toledo (País)</i>	Hans meteoriske fremgang [...] har gjort ham til det man allerede er begyndt at kalde <i>fænomenet Toledo</i>
<i>Él no puede haberlo hecho (Del 205)</i>	Han kan ikke have gjort det

Infinitivens bundne pronomener kan transponeres efter bl.a. *acabar de, comenzar a, deber (de), dejar de, empezar a, haber de/que, ir a, llegar a, lograr, pensar, poder, quedar en, querer, saber, soler, tener que, terminar de, tratar de, venir a, volver a*.

Gerundiums bundne pronomen kan transponeres efter *andar, estar, ir, seguir, venir*.

Det skal understreges at hvis f.eks. en infinitiv har to pronomener tilknyttet, skal de stå sammen; enten står begge efter infinitiven eller også transponeres de begge op foran det finitte verbum:

<i>quiero dártelo / te lo quiero dar</i>	jeg vil give dig den
Ikke: <i>*te quiero darlo</i>	

8.2.2.2 Det bundne pronomens kasus

Akkusativ og dativ adskiller sig kun fra hinanden i tredje person, hvorfor der vil blive fokuseret på disse former.

Spansk har to systemer der konkurrerer og ofte blandes sammen. Det såkaldte etymologiske system¹⁵, som er det der anbefales af det Spanske Akademi (Alarcos § 262), bygger på en opposition mellem ledfunktionerne som direkte og indirekte objekt (se 1.1.2 og 1.1.3). Det vil sige at man benytter *le/les* som indirekte objekt og de øvrige som direkte objekt, jf. skemaet på side 113. Ved indirekte objekt skelnes der altså ikke mellem biologisk eller grammatisk køn (genus), og der skelnes i ingen tilfælde mellem personer og tingsobjekter. Der er heller ikke forskel på om pronominet repræsenterer *a él/ella* eller *a usted*. Eksempler på direkte objekt:

<i>¿De verdad no quiere que lo lleve al hospital? (Muñ 70)</i>	Er De sikker på at jeg ikke skal køre Dem til hospitalet?
--	---

¹⁵Et system der bygger på ordenes oprindelse og dermed på pronominerne forankring i det latinske kasussystem.

Y un sordo deseo de precipitarme sobre ella y destrozarla con las uñas y de apretar su cuello hasta ahogarla y arrojarla al mar iba creciendo en mí (Sáb 138)

Og et blindt [egl.:døvt] ønske om at kaste mig over hende og ødelægge hende med mine negle og at klemme hende om halsen indtil hun blev kvalt og (så) smide hende i vandet, voksede i mig

Og indirekte objekt:

le solicito que tengamos una reunión urgente el día de hoy (País)
un puesto de trabajo que les proporcione independencia económica (ABC)
Le pregunté por la indisposición de Funes (Muñ 48)

jeg beder ham om at vi kan få et hastemøde i dag
 en arbejdsplads som kan give dem økonomisk uafhængighed
 Jeg spurgte hende om Funes' ildebefindende

Dette system er fremherskende i Latinamerika, Sydspanien (Andalusien), Zaragoza m.m., men som allerede antydtes er det ikke alle indfødte der følger det her skitserede system, idet der findes flere *ismer* - afvigelser - som kan gøre det vanskeligt for den studerende at lære at skelne mellem funktionerne som direkte og indirekte objekt. Stort set alle eksemplerne i denne bog følger ovennævnte regler.

8.2.2.2.1 Regional variation

Overfor det etymologiske system står flere varianter som prøver at skelne mellem person og ting eller mellem køn i de indirekte objekter. Kun de to mest udbredte afvigelser skal nævnes her, se 8.4 for flere detaljer.

Leisme er brugen af *le* i hankøn uanset om der er tale om direkte eller indirekte objekt. I hankøn skelnes mellem direkte og indirekte objekt (*la/le*). Dette accepteres (mest i ental!) og er fremherskende i de centrale dele af Spanien, men for en sydamerikaner, der er vant til *lo*, kan det virke forkert.

Le veo kan altså betyde *jeg ser ham*, men hverken *jeg ser hende* eller *jeg ser den/det*:

Me pegó porque le miraba (Del 59)

Han slog mig fordi jeg så på ham

Le diremos que le espera a él (Del 155)

Vi siger til ham at det er ham hun venter på

Laisme er brugen af *la/las* som indirekte objekt om personer i femininum. Det findes i Madrid og de centrale dele af Spanien, men det må absolut frarådes at efterligne:

-¿Tan pronto? - la dijo la Chata (Del 109)

- Så hurtigt? sagde den Lille til hende

a la Sara no la disgustaría que un hombre

Sara ville ikke have noget imod at en mand

le dijese cuatro cosas (Del 154)

sagde hende nogle sandheder

Det kan være en god idé at prøve at lægge mærke til hvilket system der bruges i de tekster man læser, og om forfatteren er konsekvent, for det er ingenlunde givet. Den samme forfatter kan godt blande flere systemer:

Es la verdad que yo lo había encontrado tan triste, pero me quedé muy sorprendida, y muy preocupada, cuando fui a buscarle después de comer (Ana María Matute: Paulina, p. 119)

Det er rigtigt at han var så trist da jeg mødte ham, men jeg blev meget overrasket, og meget bekymret, da jeg tog hen for at hente ham efter maden

8.2.2.2 Interessens dativ

De fleste verber der ikke har et indirekte objekt som valensbundet led - såvel transitive som intransitive - kan tilføjes et bundet pronomen i dativ der viser den særlige interesse en person har i en given handling:

<i>no te me vayas</i>	gå ikke fra mig
<i>le llegó la sonrisa presentida del Tiñoso</i> (Del 217)	det smil fra Tiñoso som han havde ventet, nåede ham
<i>se me muere a traición</i> (All 46)	hun dør troløst for mig
<i>Pensé que el mundo se me venía abajo</i> (Sáb VI)	Jeg troede at verden ville gå under for mig

Ofte kan det være vanskeligt at skelne interessens dativ fra et *almindeligt* indirekte objekt, men en forskel er at der ved interessens dativ ud over det bundne pronomen i reglen ikke kan indsættes et substantivisk led med *a*: man kan ikke sige **no te me vayas a mí*. Andet eksempel ligger i gråzonen, for hvis vi udskifter *la sonrisa* med *un regalo* kan vi udmærket tilføje *a Juan*. Det kan nok ikke lade sig gøre i eksemplet.

8.2.2.3 Possessiv dativ

Possessiv dativ er brugen af dativformerne til at markere et tilhørsforhold eller et ejerskab, og det bruges især ved kropsdele (arme, hoved o.s.v.) og beklædning, se ?:

<i>noté que me temblaba la mano al sostener la cucharilla</i> (Muñ 14)	jeg lagde mærke til at min hånd rystede når jeg tog teskeen
--	---

A plus styrelse kan ikke bruges i denne funktion alene; det bundne pronomen skal være til stede, men *a María* kunne godt udelades hvis betydningen er klar:

<i>le duele la cabeza a María</i>	María har ondt i hovedet
-----------------------------------	--------------------------

8.2.2.4 Dativstyrende verber

Ved verber der ud over subjektet har to objekter, er det i reglen ikke så vanskeligt at afgøre hvilket der er direkte og hvilket der er indirekte objekt, men en mange verber har kun et objekt, og så kan det være vanskeligt at se om det er det ene eller det andet. De fleste er transitive, d.v.s. at de har direkte objekt, men der findes også nogle der har indirekte objekt, og dem kalder vi *dativstyrende verber*. De kan deles i fire grupper.

a) Hvis der er både en person og en inanimeret størrelse (en ting) impliceret i en handling, er det ved de fleste verber personen der som subjekt udfører en handling rettet mod objektet, men der findes en del verber der så at sige fungerer omvendt. Vi har det på dansk i sætninger som *det interesserer mig ...*, hvor der ikke er et handlende jeg som subjekt. Det har vi derimod i *jeg interesserer mig for...*

På spansk er dette objekt et indirekte objekt, altså *le / les*. I de tilfælde hvor der findes en lignende konstruktion på dansk volder det kun begrænsede problemer:

Este libro no le interesa

Denne bog interesserer ham/hende ikke

Et højfrekvent verbum som *gustar*, hvor det man kan lide er subjekt, kan volde en del hovedbrud. Det kan sidestilles med *at behage*, som dog er et andet stilniveau:

No le gusta el vino

han / hun kan ikke lide vin / vin behager
ham / hende ikke

una mujer que seguramente no le ha gustado nunca (Muñ 14)

en kvinde som han helt sikkert aldrig har
syntes om

Til en del verber har vi ikke en dansk ækvivalent, og så kan det være vanskeligt at forstå hvordan sætningen hænger sammen. De vigtigste verber af denne type er følgende:

Ganas no le faltan, pero sí votos para lo primero (Rep)

Lyst mangler han ikke, men [han mangler]
stemmer til [at gøre] det første

para avivarlo le bastaba pronunciar su nombre y recordarla a ella (Muñ 76)

for at gøre den (drømmen) levende igen,
var det tilstrækkeligt for ham at udtale
hendes navn og huske på hende

No me importa lo que puedas hacerme
(Sáb XVI)

Jeg er ligeglad med hvad du kan (finde på
at) gøre mig

hace rato que me importan un bledo la opinión y la justicia de los hombres (Sáb II)

jeg har længe været ligeglad med folks
retfærdighedssans og mening

me duele mucho la espalda (Muñ 71)

jeg har meget ondt i ryggen

¿Te apetece otra cerveza?

Har du lyst til en øl til?

En realidad lo que más les preocupa es que no ven hacia donde va el país en el largo plazo (Rep)

Det der i virkeligheden bekymrer dem mest
er at de ikke kan se i hvilken retning
landet går på længere sigt

b) Ovennævnte verber konstrueres med indirekte objekt uanset de to leds art, men enkelte verber skifter mellem at være dativstyrende og almindeligt transitive: når subjektet er en person har de direkte objekt, og når subjektet er en inanimeret størrelse er de dativstyrende. Det er verber som *admirar, aflagir, agobiar, divertir, enfadar, irritar, molestar* m.fl.:

Tu presencia le molesta

Din tilstedeværelse generer hende / ham

¡No lo molestes!

Lad være med at genere ham

c) Desuden findes der *almindelige* verber med personsubjekt der styrer dativ; bemærk den danske præposition. Det er verber som *gritar, hablar, mentir, sonar, sonreír*m.fl.:
era a él a quien le hablaba (Muñ 77) Det var ham hun talte til
su rostro de cadáver logró sonreírme leve- det lykkedes for hans ansigt, der lignede et
mente (Sáb II) lig, at smile til mig
¡No le mientas! Lad være med at lyve for ham

d) Nogle verber har et mere eller mindre klart betydningskifte:

lo pegué / le pegué jeg limede det / jeg slog ham / hende
un conductor que pega la nariz al cristal en chauffør der presser næsen op mod ru-
como si no viera nada (Muñ 49) den som om han ikke kunne se noget

Lllamar har både i Spanien og Latinamerika indirekte objekt (markeres af *a*) med betydningen at *kalde, give navn*, mens betydningen at *kalde på, at ringe til* har direkte objekt:

El autobús, al que llamaban la Yenka... Bussen, som blev kaldt Yenka,...
 (Muñ 42)
Con viva repugnancia, pero con decisión, Med en levende afsky, men beslutsomt,
lo llamé por teléfono (Sáb XXXIII) ringede jeg til ham

Verbum	Direkte objekt (<i>lo</i>)	Indirekte objekt (<i>le</i>)
<i>advertir (de)</i>	bemærke, lægge mærke til	advare om
<i>consentir</i>	billige, forkæle, finde sig i	tillade (trivalent)
<i>contrariar</i>	modsætte sig	ærgre
<i>espantar</i>	skræmme (væk)	bekymre, forbavse, forfærde
<i>extrañar</i>	savne	undre
<i>interesar</i>	gøre interesseret	interessere
<i>llamar</i>	ringe til, kalde på	kalde, betegne
<i>mover</i>	bevæge (fysisk)	bevæge (psykisk)
<i>perjudicar</i>	skade (fysisk)	skade (persons anseelse)
<i>valer</i>	coste, have værdi af	have betydning / være værd <i>for</i> <i>én</i>

Betydningen at *savne* af *extrañar* er dog mest udbredt i Latinamerika og Andalusien.

8.2.2.2.5 Neutrumsformen *lo*

Ud over som maskulinum bruges *lo* som neutrum, hvilket vil sige at det refererer til hele sætninger, infinitiver m.m., men altså ikke til et substantiv, eftersom der som bekendt ikke findes spanske substantiver der er neutrum:

No he pretendido hacer una película histórica con <San Juan>, como tampoco lo he pretendido con <El Dorado> (Antología del cine español, 1994, p. 297)

Med <San Juan> har jeg ikke forsøgt at lave en historisk film, ligesom jeg heller ikke har forsøgt på **det** med <El Dorado>

Desuden fungerer *lo* som subjektsprædikativ ved *ser*, *estar* og *parecer*:

Qué hermosa. Hermosa lo había sido siempre la tía Helena (Sol 70)

Hvor smuk. Smuk havde tante Helena altid været

8.2.2.3 Dobbeltrepræsentation

I nogle tilfælde er der i en spansk sætning to objekter der begge repræsenterer den samme størrelse: det ene er en substantivisk størrelse, mens det andet er et bundet pronomen. Den substantiviske størrelse kræves ofte af sammenhængen, idet man ellers ikke vil være i stand til at afgøre hvad det bundne pronomen refererer til: står *la veo* for *veo a Isabel* eller *veo la mesa*?

Det bundne pronomen kan derimod være obligatorisk af syntaktiske årsager, og det gælder især når det *rigtige* objekt står foran verbet.

På spansk har man oftest samme ordstilling som på dansk, d.v.s. subjekt - verbum - objekt, så hvis denne rækkefølge brydes ved at man sætter objektet foran verbet, markeres dette ved at det *genoptages* som bundet pronomen. Reglerne for dobbeltrepræsentation er følgende:

A) Foranstillet objekt (både direkte og indirekte) har normalt dobbeltrepræsentation.

No siempre las razones del corazón las entiende el cerebro (País)

Hjertets argumenter dem forstår hjernen ikke altid

Eso puede hacerlo Ramón (Del 14)

Det kan Ramón lave

El parto sí lo aguantó (Del 109)

Fødslen holdt hun ud

Dog ikke hvis dette

1) er ubestemt: Objekt uden artikel har ikke dobbeltrepræsentation og er i øvrigt temmelig sjældent:

Coche no tengo, pero teléfono sí

bil har jeg ikke, men telefon det har jeg

Med ubestemt artikel er der ofte heller ikke dobbeltrepræsentation, men det findes:

Una vida la recuerdas a saltos, a golpes (J. Aldecoa: *Historia de una maestra*)

Et liv husker du i brudstykker, i (små) stød

2) et relativt pronomen:

Miren el nivel de apertura democrática que __ tiene Perú (País)

Se det niveau af demokratisk åbenhed som Peru har

B) Det efterstillede objekt har normalt ikke dobbeltrepræsentation, men når det er:

1) et personligt pronomen med præposition er dobbeltrepræsentation obligatorisk uanset om det drejer sig om direkte eller indirekte objekt:

<i>No pensé en aquel momento que encontrar a un amigo suyo era tan difícil como encontrarla a ella misma</i> (Sáb V)	På det tidspunkt forestillede jeg mig ikke at det ville være lige så svært at finde en af hendes venner som at finde hende selv
<i>le había pedido a él que acompañara a Juana Rosa</i> (Muñ 47)	jeg havde bedt ham om at ledsage Juana Rosa

2) Indirekte objekt har normalt dobbeltrepræsentation og næsten altid ved personnavne:

<i>Le pregunté de nuevo a Juana Rosa</i> (Muñ 52)	Jeg spurgte igen Juana Rosa
---	-----------------------------

Ved de dativstyrende verber i gruppe a og b kan det bundne pronomen ikke udelades. *A* + styrelse (substantiv) kan som altid udelades, men når dette led er med, skal der være dobbeltrepræsentation:

<i>A Funes sólo le faltaba llevar un gorro alto y cantar una romanza de zarzuela</i> (Muñ 26)	Funes manglede bare en høj hat og at synge en zarzuela-romance
---	--

3) Når objektet er *todo* (*alt*, ikke *todos*) er der obligatorisk dobbeltrepræsentation uanset om det er foran- eller efterstillet, og dobbeltrepræsentation ses også ofte ved de øvrige former af *todo*:

<i>Lo saben todo</i> (Muñ 32)	De ved det hele
<i>podía tolerarlo todo menos la mentira</i> (Muñ 75)	hun kunne tolerere alt undtagen løgn
<i>Las quemé todas</i> (Sáb XVIII)	Jeg brændte alle [brevene]

4) Direkte objekt har i øvrigt normalt ikke dobbeltrepræsentation, men personnavne dobbeltrepræsenteres ofte når referenten har været nævnt før:

<i>Yo lo he visto a Abimael Guzmán</i> (Mog 20)	Jeg har set Abimael Guzmán
---	----------------------------

8.3 Analyse

De bundne pronominer analyseres som tidligere nævnt som en del af verbalet, se 2.3.1. De frie former af de personlige pronominer analyseres derimod som selvstændige led på sætningsniveau, de kan være kerne i et pronominalsyntaxme, eller de kan stå som styrelse i et præpositionssyntaxme. Også når vi har at gøre med de sammenskrevne *conmigo* og *contigo*, regner vi med en præposition plus styrelse:

Jeg beder ham om folk, og han giver mig personale (Mog 15)

	Yo	le	pido	gente	a	él	y	él	me	da	personal
F	S	V	DO	IO	+	S	V	DO			
M	pp	v.s.	subst	præp.s	konj	pp	v.s.	subst			
F	IO	K		Pr	Styr		IO	K			
M	pp	finit		præp	pp		pp	finit			

kun han skal arbejde med mig (Mog 13)

	solamente	él	va	a	trabajar	con	migo
F	Subjekt		Verbal			A	
M	pronominalsyntaxme		verbalperifrase			præp.s.	
F	Attributiv		K		Pr	Styr	
M	adverbium		pp		præp	pp	

8.4 Kasus og de bundne pronominers ledfunktion

Det direkte objekt er altid et valensbundet led, så et intransitivt verbum kan under ingen omstændigheder tilføjes et sådan led.

Dativformerne markerer det indirekte objekt, som ofte på den ene eller den anden måde er modtager (*le regalaron*) eller "afsender" (*le quitan / le roban*) i forhold til det direkte objekt. Det kan også siges, at det indirekte objekt berøres (positivt eller negativt) af handlingen uden at være direkte objekt, eller at handlingen udføres af hensyn til det indirekte objekt (igen kan det være både positivt og negativt). Ifølge Moliner kan det indirekte objekt findes som svar på spørgsmål som: *¿A qué...?*, *¿A quién...?*, men den går langt fra i alle tilfælde. Med sidstnævnte spørgsmål kan vi ligeså let få det direkte objekt som i *veo a Pedro -¿a quién ves? - a Pedro*.

Moliner foreslår også spørgsmål med *para* og betegner *para mi marido* som indirekte objekt i sætningen *he comprado unos pañuelos para mi marido*. Dette sidste passer dog ikke med kravet om at det skal kunne markeres med eller substitueres af *le*, hvilket kun kan lade sig gøre ved at udskifte *para* med *a*. Vi får altså: *Le he comprado unos pañuelos a mi marido*, hvor *a mi marido* er indirekte objekt, som desuden markeres af *le*. I begge tilfælde er *unos pañuelos* direkte objekt.

Spørgsmålet med *para* er semantisk set ganske udmærket, men i sætningen må det indirekte objekt ikke være indledt med denne eller andre præpositioner, der ikke er *a*.

Interessens dativ er aldrig et led, der kræves af verbet, og det kan kun udtrykkes v.h.a. et bundet pronomen. Derfor kan det være rimeligt at reservere betegnelsen *indirekte objekt* til dativstyrende og trivalente verber som *dar*, *atribuir*, *ofrecer*, *conceder*, *prestar*, *parecer* + *adjektiv* osv. I de øvrige tilfælde må vi ud fra denne betragtning foretrække *interesses dativ*. I nogle tilfælde kan det dog diskuteres om der er tale om det ene eller det andet:

<i>matan un carnero para hacerles un buen caldo de carnero</i> (Mog 79)	de slagter et får for at lave dem en god fåresuppe
---	--

García (p. 301) med flere accepterer også interessens dativ i forbindelse med verber, der har to objektsvalenser, så man får sætninger med i alt tre objekter som: <i>Mozo, sírvamele un café a la señorita</i>	Tjener, jeg vil gerne have en kop kaffe til den unge dame
--	---

men det kan ikke anbefales efterlignet.

Intet verbum kan altså på standardspansk have to objekter af samme type, hvilket betyder at interessens dativ kun findes ved verber der ikke har indirekte objekt i forvejen. Det kunne være et argument for at sidestille interessens dativ med det indirekte objekt, og analyse-mæssigt vil vi bruge samme betegnelse.

8.4.1 Regional variation

I ovennævnte system kan man finde en vis vaklen i brugen ved en del verber, men derudover findes der som nævnt også systematiserede afvigelser i form af 'leisme', 'laimse' og 'loisme'. Disse har forskellig udbredelsesgrad, og de findes i mere eller mindre udtalte varianter. Det er noget der yderligere kan vanskeliggøre undersøgelse af kassusforholdene, da selv tilsyneladende kassusrene informanter kan have træk af den ene eller den anden -isme.

8.4.1.1 Leisme

Leisme er den mest udbredte af de tre -ismer, og i den form jeg først skal beskrive den her, er den også accepteret af det Spanske Akademi. Det betyder at danske studenter også kan være leister, men da det i femininum er nødvendigt at skelne mellem de to kassus, finder jeg det hensigtsmæssigt også at vænne sig til at skelne i maskulinum.

I store dele af Spanien er brugen af 'le' systematiseret til foruden at bruges som indirekte også at fungere som direkte objekt, når det der henvises til, er en person af hankøn. Normalt bruges *los* i pluralis, men man ser også *les*. Dette fænomen, som ingenlunde er nyt, må tænkes opstået, fordi spansk altid forlanger præpositionen *a*

foran et personobjekt på samme måde som det bruges til at markere det indirekte objekt. Det er altså en udvikling, der har taget sin begyndelse i sætninger som:
no volví a ver a Juana Rosa y a Funes en los diez anos siguientes (Muñ 34) jeg så ikke Juana Rosa og Funes de næste ti år

Vi har set at det indirekte objekt oftest er en person, hvilket også trækker i den retning, men det der bedst kan forklare at leisme har fundet mindre udbredelse i pluralis, og at *le* normalt ikke bruges i femininum, er at det maskuline *lo* har stået over for et neutrums-*lo*. For at kunne adskille maskulinum (først og fremmest ved personer) fra dette er man begyndt at bruge dativformen *le*, og allerede i første halvdel af det 16. århundrede er brugen af *le* som direkte objekt, maskulinum i singularis et dominerende fænomen blandt forfattere fra *León* og *Castilla la Vieja* ved personer og siden har det bredt sig til Madrid og mange andre områder (Lapesa, p.405). Ifølge Kany (p.133) blev *le* brugt ved såvel ting som personer i det 16. århundrede, men dette sidste bliver dog ikke bekræftet af Lapesa, der i øvrigt nævner at der er eksempler på leisme lige siden *Mio Cid* (11-hundredetallet).

De to første forklaringer giver ikke noget bud på hvorfor leisme ikke gælder for femininum i ligeså høj grad som for maskulinum. García (p. 327) peger her på sin teori om aktivitetsniveau, idet hun fremhæver at mænd ofte er mere aktive end kvinder. Hun bruger verbet *ayudar* som et (spinkelt) bevis og argumenterer at betydningen af at hjælpe netop er at man kan hjælpe en anden til at *gøre* noget; altså til at være aktiv i større eller mindre grad. Hendes resultat er at 17% ville bruge *le* i maskulinum, mens kun 12% vælger *le* når det drejer sig om en kvinde, kvinder hjælpes altså i mindre udstrækning til at være aktive. Procenterne er så lave at jeg ikke mener man kan udlede noget af det, og hendes test har desuden den svaghed at det ikke er de samme eksempler hun bruger til at teste de to køn. Hun burde kun have udskiftet personnavnet og ikke ændret hele sætningen, for der kan jo sagtens være andre ting der har fremprovokeret et skift hos nogle af hendes informanter. Endelig kan en svag leistisk påvirkning og en generel usikkerhed have gjort udslaget hos nogle personer, og det beviser efter min mening ikke at hendes teori om aktivitetsniveau skulle være baggrunden for nævnte udvikling.

8.4.1.2 Laisme

Laisme er en aktion der er modsatrettet leisme, der jo går mod en differentiering mellem person og ikke-person. Brugen af *la/las* som indirekte objekt i femininum betegnes laisme, og dette er opstået for at få styr på genusforholdene, der ikke markeres af det indirekte objekt ved den etymologiske brug. Sánchez refererer bl.a. Don Quijote (I,34), men det er heller ikke ualmindeligt i moderne litteratur, se 8.2.2.2.4:

Bien la pareció el soneto a Camila; pero mejor a Anselmo Camilla kunne godt lide sonetten, men Anselmo [kunne lide den] endnu mere

Laisme er ikke nær så udbredt som leisme, men findes især i Kastilien, hvilket vil sige at de to fænomener i en vis udstrækning findes i samme områder, og det skal bemærkes at en laist også er leist; det modsatte er ikke nødvendigvis tilfældet.

8.4.1.3 Loisme

Loisme er den tredje -isme, men der er lidt forvirring om hvad der egentlig menes med dette begreb. Kany (p.133) skriver at det opstod i det 16. århundrede, hvor brugen af *le* som direkte objekt i maskulinum blev generel i Kastilien (*leisme*), mens forfattere fra de sydlige områder foretrak *lo* i denne funktion. Disse blev derfor kaldt loister, som Kany altså ligesom Sánchez (p.127) bruger til at betegne den etymologiske brug.

Jeg finder detselv mere hensigtsmæssigt at følge det Spanske Akademi (Ala § 265) og Lapesa (p. 406), der forbeholder betegnelsen 'loisme' for den afvigelse, der består i at bruge *lo/los* som indirekte objekt. Dette er betydeligt begrænset i forhold til de to andre -ismer, men der findes også eksempler på dette fra tidlige tider.

¿*Qué lo preocupa?* [*al coronel*] (Aca § 265, Hvad er han bekymret over?
cit. Mario Vargas Llosa)

Que los gusta zaherir, no es otra cosa (Aca At de godt kan lide at bebrejde, er en
§ 265, cit. Rafael Sánchez Ferlosio) anden ting

Argentineren Sánchez taler om muligheden for *complemento directo doble*, hvor han nævner visse verber, der kan have to direkte objekter; et med personhenvisning og et der henviser til ikke-person. Som eksempel bruger han *robar*, hvor han mener at begge led kan pronominaliseres med et bundet pronom en i akkusativ:

Robaron a Pedro sus libros = lo robaron / los robaron = Se los robaron

Som et andet argument for at begge led skulle være direkte objekt bruger han passivtransformering, hvor han hævder at begge objekter bliver til subjekt, blot ikke samtidig:

Pedro fue robado / Los libros fueron robados

Sánchez indrømmer dog selv visse begrænsninger i beviserne, idet begge objekter ikke samtidig kan substitueres af et akkusativpronomen, ligesom begge størrelser ikke kan passivtransformeres samtidig og endelig vil personen såvel i aktiv som i passiv blive markeret med *le* ved dobbeltrepræsentation:

Le robaron a Pedro sus libros

Los libros le fueron robados a Pedro

Det er tydeligt, at *Pedro* har en særlig interesse i handlingen, hvilket på standard-spansk gør ham til indirekte objekt, og de to argumenter har da heller ingen værdi i områder der ikke har tendens til loisme. De to sætninger *Pedro fue robado - Lo robaron* betyder ikke at han *blev bestjålet*, men at han *blev stjålet* - bortført - selvom man absolut ville foretrække et verbum som 'secuestrar' eller lignende.

8.5 Ustedes i stedet for vosotros

Et særligt træk ved spanskamerikansk, se 2.2.1.

8.6 Voseo

I store dele af Latinamerika erstattes pronominet *tú* af *vos*, som indtil det 16. århundrede brugtes ved respektfuld tiltale. Det udviklede sig pludselig til den form man brugte til pøblen og undersætter, og i dag bruges *vos* i familie og vennelag på linie med *tú* i Spanien. I de områder hvor man har *voseo* kan man altså tiltale andre med *usted* eller med *vos*.

Voseo er stort set enerådende i Río de la Plata området (Argentina, Uruguay og Paraguay), og her bruges også andre verbalfomer i anden person:

Río de la Plata:

Præsens ind.	vos tomás	vos comés	vos vivís
Præsens konj.	vos tomés	vos comás	vos vivás
Indefinido	vos tomaste(s)	vos comiste(s)	vos viviste(s)
Imperativ	tomá	comé	viví

De øvrige verbalfomer følger det kastilianske system, men det skal erindres at *vosotros* i hele Latinamerika erstattes af *ustedes* og de dertil hørende verbalfomer; se 2.2.1.

Præpositionsformen *ti* erstattes også af *vos*, mens det bundne pronomen også i områder med *voseo* er *te*, ligesom possessiverne *tu* og *tuyo* bevares. Man kan altså høre sætninger som:

- ¿Qué edad tenés vos? (Sáb XVI)	Hvor gammel er du?
<i>hablemos de vos, de tus trabajos, de tus preocupaciones</i> (Sáb XVI)	lad os tale om dig, om dit arbejde, om dine bekymringer

I **Bolivia** er *voseo* også temmelig udbredt, og i landområderne bruges ovenfor nævnte bøjningsformer, mens man i byerne følger det *normale* bøjningssystem bortset fra imperativ og verbet *ser* der i præsens ofte bliver til *vos so(i)s* (i Río de la Plata altid *so*). I de højere sociale lag er *tú* dominerende.

I **Mellemamerika** (ikke inkl. Mexico) er *voseo* også meget udbredt, men valget af verbalfomer varierer en del. Se Kany, kap. III.

Tú forstås i hele Latinamerika og må tilrådes personer hvis sprog ikke er stærkt påvirket af områder med *voseo*.